

УДК 316.42

Дмитрук Б. П.¹

ГЛОБАЛІЗАЦІЯ – ОБ’ЄКТИВНИЙ І БЕЗАЛЬТЕРНАТИВНИЙ ПРОЦЕС РОЗВИТКУ ЦИВІЛІЗАЦІЇ І ОСНОВНА ПЕРЕДУМОВА ВИРІШЕННЯ ПРОБЛЕМ СВІТОВОЇ СПІЛЬНОТИ

У статті висвітлені теоретико-методологічні основи процесу глобалізації як основної передумови вирішення основних проблем населення планети. Проаналізовані особливості і тенденції процесу глобалізації економік країн світу та причини, що обумовлюють перехід до нової ери – ери глобалізації розвитку. Обґрунтовані умови глобалізації як об’єктивного і безальтернативного процесу розвитку світової спільноти.

Ключові слова: глобалізація, процес глобалізації, умови глобалізації, глобальна відповідальність, українські проблеми в глобальному контексті, монополізація ринків.

ВСТУП

Поняття феномену глобалізації виникло ще понад 70 років тому, коли всесвітньо відомий вчений В. І. Вернадський, обґрунтовуючи

¹ Рецензент – Мігус І. П., д. е. н., професор

своє вчення стосовно ноосфери як стану сфери життя і розвитку, що формується інтегрованим в одне ціле людством, висунув три умови для її створення [1]:

- 1) людство має стати єдиним в своєму економічному та інформаційному відношенні;
- 2) воно повинно прийти до повної рівності рас, народів незалежно від кольору шкіри;
- 3) ноосфера може бути створена тільки в умовах загального миру на землі.

Відомий російський економіст-міжнародник В. Кузнецов словом «глобалізація» позначив злиття ринків окремих товарів, що виробляються великими багатонаціональними корпораціями. З часом головним пропагандистом цього терміну став консультант Гарвардської школи бізнесу японець К. Ома, який опублікував у 1990 році книгу «Мир без границь» [2].

Професор О. Г. Білорус підкреслює, що вперше зіткнувся з терміном «глобалізація» в 1974 р. під час наукового стажування в Гарвардському університеті, коли у світі дійшли висновку, що більшість країн буде свою економіку на принципах традиційної ринкової системи. Виникло розуміння того, що глобалізація може привести до всесвітньої монополізації ринків [3].

Німецький філософ К. Лаперс ще у 1948 р. вказував: «Благодаря техническим возможностям современных средств сообщения наша планета стала единой целостностью, полностью доступной человеку... Мир замкнулся. Земной шар стал единым... Все существенные проблемы стали мировыми проблемами, ситуация – ситуацией всего человечества» [4].

За останні тридцять років проблеми глобалізації, глобалізму, антиглобалізму, альтерглобалізму щоденно обговорюються на шпальтах газет, журналів, у монографіях, політиками, політологами, істориками, економістами, спеціалістами з народонаселення й цивілізації, соціології, інформатики, простими громадянами на різних мовах в більшості країн світу, як в країнах «золотого мільярда», так і в країнах, що розвиваються. І це не дань моді, це реальний процес сьогодення й подій, які визначають розвиток людства в майбутньому.

Наскільки велика увага приділяється цим поняттям у дослідженнях свідчать ті факти, що, наприклад, в інтернет-системі Google станом на 22.09.2010 р. є матеріали, в назвах яких використані терміни: глобалізація – 17,4 млн на англійській, 836 тис. – на російській і 234 тис. – на українській мовах; глобалізм відповідно – 77,3; 44,1 і 54,7 тис. разів, а глобалістика – 26,5 тис. на російській і 157 тис. на українській мові [5].

Феномену глобалізації нині приділяють значну увагу багато дослідників, оскільки «На зламі ХХ–ХХІ століть світове співтовариство переходить до нової ери – ери глобалізації розвитку», а

«світовий досвід другої половини ХХ ст. показує, що ніякі специфічні умови, особливості національного розвитку, кризові стани і внутрішні трансформації не можуть ані відмінити, ані відкласти невловиму дію об'єктивних законів глобалізації розвитку» [3].

Сьогодні не лише спеціалісти-глобалісти цікавляться цією проблемою, але й широкий загал простих людей задають собі та іншим питання: куди рухається суспільство? Чому рухається? Що чекає нас у майбутньому?

Проблеми глобалізації досліджуються в працях багатьох вітчизняних та зарубіжних науковців. Серед основних слід відзначити дослідження вітчизняних науковців Білоруса О. Г., Вернадського В. І., Власова В. І., Пахомова Ю.; російських дослідників Кузнецова В., Лося В. А.; зарубіжних дослідників Ясперса К., Макбрайда У., Ризмар Л. та ін.

Проте проблема глобалізації наскільки актуальна і динамічна, що потребує постійного дослідження.

ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ

Метою дослідження є виявлення теоретико-методологічних та прикладних засад основних передумов вирішення зростаючих проблем, що виникають перед населенням планети; аналіз тенденції світових процесів економік країн світу та причин, що визначатимуть розвиток людства в майбутньому; обґрунтування умов глобалізації як об'єктивного і безальтернативного процесу розвитку світової спільноти.

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

На думку В. Власова, невелика група вчених переконана, що глобалізації як такої просто не існує [5].

Інша невелика група дослідників вважає, що глобалізація – це незрозуміле явище як таке. Наприклад, за визначенням західного фахівця з глобалістики У. Макбрайда, «Глобализация – слово со многими значениями, которое было очень трудно определить» [6].

Сучасній глобалізації притаманні наступні риси.

1. Реальне створення відносно цілісної світової соціально-економічної системи.
2. Збереження інституту національних держав у поєднанні з розумінням планетарних (глобальних) відносин.
3. Скорочення регулюючих функцій національних держав.
4. Зміна традиційної конфігурації центру впливу ХХ століття.
5. Зростання гостроти соціально-економічних протиріч.
6. Великі актуальні і потенціальні можливості науково-технічного прогресу.
7. «Інтенсифікація процесів – уніфікація соціально культурних чинників та явищ в поєднанні з небаченим в історії цивілізації

намагання до збереження та зміцнення національної ідентифікації в усіх її проявах» [7].

На думку В. Власова, «Глобалізація – це безперервна, безмежна інтеграція ринків, національних держав і технологій, яка сприяє руху індивідуумів, корпорацій і національних держав до світового співтовариства і зворотній його рух до індивідуумів, корпорацій і до націй-держав. Кінцевою метою цього процесу є вільна ринкова економіка – чим більш ризикованими будуть ринкові сили, тим більш ефективною і процвітаючою буде економіка» [5].

На переконання академіка НАНУ Ю. М. Пахомова, «Глобалізація – це найбільш яскравий прояв прогресу, що несе невичерпні економічні і соціальні новації. Новації ці багато в чому є підбадьорюючими, причому не тільки за критерієм достатку невідомих раніше благ і послуг, а і з огляду на усе більш видимі риси нової подоби людства» [8].

Процес зближення країн світу відбувається незалежно від дискусій політиків і представників різних політичних поглядів. Якщо виходити із перспектив, пов'язаних з кризами XIX–XX століть і формування нового світу, що орієнтується на контроль над ресурсами, розвиток яких, у свою чергу, орієнтується на нові інтеграційні формули, то, на думку директора Національного інституту стратегічних досліджень А. Єрмолаєва, континентальна інтеграція є трендом, якому ніхто не може перешкодити. Інша справа, якщо економічні і політичні утворення – об'єднання, які ми маємо в даний час, з їх статутами, амбіціями, їх внутрішнім лідерством здатні вести такий діалог. А. Єрмолаєв звертає увагу на те, що навіть Євросоюз, який вважається монополістом, теж переживає не кращі часи. Він не виключає того, що останній змушений буде самореформуватися [9].

Процес глобалізації змушує переглянути і ставлення суспільства до антиглобалістів, які багато чого вже досягли – вони змусили світ задуматись, чому, не дивлячись на швидкий розвиток технологій, значна частина планети залишається економічно нерозвиненою і бідною.

Серед сучасних політологів поширена думка, що світова співдружність визначається формулою «20» і «80». Це означає, що 20 % людства належить до розвинених суспільств, інші 80 %, або майже 5 млрд людей, виключені з процесу. Те ж підтверджує статистика ООН: 86 % суспільного обсягу споживання приходить зараз на 1/5 населення Землі, на інші – 4/5 – 14 %. Збігнев Бжезінський з цього приводу відмічає, що в 60-х роках розрив між багатими в порівнянні з бідними був у 30 разів, а в 90-х – в 150 [10].

Генеральний секретар ООН Кофі Аннан у свій час, виступаючи на Економічному форумі в Нью-Йорку, заявляв, що питання розвитку світової економіки більше не можуть обговорюватись лише між

багатими і потужними країнами та корпораціями. Точка зору бідніших країн світу і країн, що розвиваються, також повинна враховуватись [10].

У світі, що постійно глобалізується, рівень життя населення багатих держав пов'язаний із стабільністю бідних. ООН ставить перед собою амбітне завдання: удвічі скоротити кількість бідних на планеті через 12 років. Для цього багаті країни повинні подвоїти суму щорічних відрахувань коштів, що виділяються на допомогу біднішим економікам. Але бідні країни потребують не лише виділення коштів, не співчуття, а заміни нової планетарної політики, оскільки світ потребує нових структурних змін. Необхідно інтегрувати бідніші економіки в світове співтовариство. Але для цього багаті країни повинні зняти торгові бар'єри, ними ж побудовані.

Організація Об'єднаних Націй сьогодні працює над вирішенням актуальних проблем глобального рівня: підвищення добробуту населення та якості освіти, охорони здоров'я, боротьби з ВІЛ/СНІДом і туберкульозом, екологічної безпеки та гендерного рівня. Ці проблеми є дуже актуальними і для України.

На планетарному засіданні Генеральної Асамблеї ООН високого рівня, присвяченому прогресу в досягненні Цілей розвитку, Президент України В. Янукович зазначив: «Солідарність держав, взаємна підтримка та відповідальність – ключ до забезпечення добробуту як кожної країни, так і світу в цілому» [11].

Він підтвердив волю політичного керівництва України у досягненні Цілей розвитку тисячоліття і нашу готовність до найширшого міжнародного співробітництва під егідою ООН.

Сьогодні економіка більшості країн світу і, зокрема, ЄС знаходиться в стані стагнації, а виробники США шукають нові ринки збуту в Європі. І якраз у цей час в Європі і США практично одночасно оголосили про глобальний економічний проект, який, за словами посла США в ЄС Бойдена Грея, можна порівняти із створенням «європейського НАТО» [12]. У рекордні терміни – до кінця 2014 р. – проект має бути реалізованим у вигляді трансатлантичної зони вільної торгівлі – Transatlantic Free Trade Area (TAFTA).

Трансатлантичний договір торкнеться всіх ключових галузей, але буде орієнтованим на сфери, які дадуть економікам США і Європи максимальну синергію в стимулюванні економічного зростання і розвитку інновацій. Реалізувати його будуть країни, на частку яких сьогодні приходиться половина глобальної економіки, а також третина обсягів світової торгівлі (в реальних цифрах, за даними на 2011 р., це 4,5 трлн дол.) [12].

Така поспішність, з якою Європа і США намагаються досягти домовленості по зоні вільної торгівлі, в значній мірі пояснюється тим, що коли цей альянс не буде створено до 2014 р., він вже не зможе

перехопити ініціативу в Китаю і його партнерів з БРІК по визначенню глобальних правил гри.

З метою покращення стану економіки країни, яка споживає величезну кількість ресурсів, Китай активізує свою діяльність на африканському континенті.

У березні 2013 р. в Китаї були обрані нові лідери країни. А вже у квітні голова Китайської Народної Республіки Сі Цзіньпін окреслив нове, глобальне бачення країни.

У квітні він відвідав з державним візитом Росію, три африканські країни – багаті на сировинні ресурси, взяв участь у саміті країн БРІК у Південно-Африканській Республіці.

Китай розглядає Африку як полігон, де будуть обкатуватися зовнішньоекономічні стратегії, в тому числі і глобальні. На думку Сі Дзіньпіна, у Китаю і Африки багато спільних інтересів.

У 2012 р. товарообіг між Китаєм та Африкою досяг 200 млрд дол. і зріс за 10 років у десять разів. Сі Дзіньпін пообіцяв до 2015 р. для африканських країн, що підтримують з Китаєм дипломатичні відносини, на 97 % товарів знизити ставки ввізного мита до нульового рівня [13]. Він також пообіцяв їм ще 20 млрд дол. кредитів до тих 15 млрд дол., що надані раніше у вигляді прямих інвестицій.

Сі Цзіньпін закликав африканських лідерів до більш тісної інтеграції в рамках Африканського союзу, яка, на його думку, дозволить протистояти викликам сучасності. «Китайська мрія», на його переконання, співпадає з «африканською мрією» – «відродженням через об'єднання і розвиток».

Китай підтримуватиме зусилля африканських країн до пошуку власної моделі розвитку. Він також нагадав про «глобальну мрію», націлену на забезпечення «тривалого миру і загального процвітання» [13].

Реалізація «китайської мрії» буде залежати від сприйняття або несприйняття її рештою країн світу і від того, чи підтримує китайський народ своїх лідерів у здійсненні цих намірів.

Перегляд цінностей підштовхнув керівництво Китаю створити соціальну модель ринкової економіки, де державі належить основна роль, а ринку – другорядна.

Сьогодні ВВП Китаю становить 7 трлн дол. (у 22 рази більше, ніж в 1978 р.), а в розрахунку на душу населення – 5300 дол. (що в 16 разів перевищує показники 40-річної давності). Навіть на піку світової фінансової кризи зростання ВВП Китаю становило 9,2 %. Зараз країна не лише здатна прогодувати себе, але і входить до числа головних експортерів сільськогосподарських товарів, зокрема зерна, м'яса і горіхів (в останні десять років рівень експорту щорічно зростав на 21,6 % і в порівнянні з 2002 р. збільшився на 490 %) [14].

Китаю вдалося створити ряд успішних корпорацій, які увійшли до списку Fortune Global 500, впровадити механізм, за якого

ціноутворення відбувається на основі ринкових факторів, і відкрити свої фінансові ринки для світового співтовариства, не відмовляючись при цьому від елементів планової економіки.

Китай беззмінно віддає перевагу урегулюванню питань економічної модернізації, покращенню добробуту населення і забезпеченню соціальної стабільності, просуваючи політичну реформу у відповідності з реальним станом справ.

У найближчому майбутньому одним із пріоритетних завдань країни стане побудова середньозаможного суспільства. За 9 років Китай має намір подвоїти дохід на душу населення і в два рази збільшити ВВП.

Китай успішно розвиває високі технології. Він має намір перетворитися у «світову лабораторію» з мінімальною залежністю від іноземних технологій: намічено до 2020 р. зменшити цю залежність з 80 до 30 %. На світовій арені Китай намагається стати експортером не товарів і сировини, а передових технологій та інноваційних ідей, які він готовий розробляти самостійно [14].

Для Росії ідея створення глобального економічного проекту несе загрозу планам «європейської інтеграції» і робить менш привабливими Євразійський і Митний союзи. Крім того, ТАФТА може поховати проект «Великої Європи» зі створення зони вільної торгівлі «від Лісабона до Владивостока». Але Європа вже зробила свій вибір на користь Сполучених Штатів, а не Росії.

Глобалізація – процес об'єктивний. Він вимагає переосмислення і перевиховання суспільства і сприйняття проблем України в глобальному контексті.

ВИСНОВКИ

1. З точки зору розвитку суспільства під глобалізацією слід розуміти новий етап, нову складну систему явищ і відносин світового розвитку, що характеризується різким поглибленням взаємозалежності народів і держав, який поширюється на економічну, політичну і духовну сферу життя населення планети. Разом з тим цьому процесу притаманні певні протиріччя.
2. Глобалізація – процес об'єктивний. Він байдужий і до тих, кому він вигідний, і до тих, у кого віднімає останню надію. Але якщо світові лідери не зможуть створити таких умов, щоб плодами глобалізації могли скористатися всі, ними не зможе скористатися ніхто.
3. Процес глобалізації тісно пов'язаний з діяльністю найбільшої глобальної установи – ООН, роль і оцінка змін глобальних показників щодо розвитку суспільства планети постійно зростатиме.
4. Глобальна відповідальність передбачає глобальне переосмислення і відповідне перевиховання, і від цього ніхто не може бути відгородженим. Глобальна відповідальність менеджменту України

полягає якраз в тому, щоб він сприймав українські проблеми в глобальному контексті.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Вернадский В. И. Биосфера и ноосфера / В. И. Вернадский. – М. : Наука, 1989. – 261 с.
2. Кузнецов В. Что такое глобализация? / В. Кузнецов // МЭиМО. – 1998. – № 2. – С. 12–21.
3. Глобалізація і безпека розвитку : монографія / [О. Г. Білорус та ін.]; кер. авт. кол. і наук. ред. О. Г. Білорус. – К. : КНЕУ, 2001. – С. 12.
4. Ясперс К. Смысл и назначение истории / К. Ясперс. – К. : [пер. с англ.]. – М. [б. и.], 1991. – С. 141.
5. Глобалізація і глобалістика: історія, теорія, практика, персоналії [Текст] : [у 3 т.] / В. І. Власов. – К. : ННЦ «ІАЕ», 2011. – С. 7.
6. Макбрайд У. Глобализация и международный диалог / У. Макбрайд // Вопросы философии. – 2003. – № 1. – С. 80.
7. Лось В. А. Глобализация и переход к устойчивому развитию : [моногр.] / Лось В. А., Урсул А. Д., Демидов Ф. Д. – М. : Изд-во РАГС, 2009. – С. 37.
8. Пахомов Ю. Украина и вызовы глобализации / Ю. Пахомов // День. – 2001. – 7 авг.
9. Ермолаев А. Украину недооценивают, и в этом вся проблема... / А. Ермолаев // День. – 2013. – № 28–29. – С. 3.
10. Стельмашук Н. От потасовок к аргументам / Н. Стельмашук // Зеркало недели. – 2002. – № 14. – С. 11.
11. Урядовий кур'єр. – 2012. – № 177. – С. 2.
12. Коваль А. Европа и США создадут «экономическое НАТО» / А. Коваль // Зеркало недели. – 2013. – № 7. – С. 5.
13. Коваль А. Китай: новая дипломатия с глобальными «замашками» / А. Коваль // Зеркало недели. – 2013. – № 13. – С. 5.
14. Дубенко Л. К процветанию – по Конфуцию / Л. Дубенко // 2000. – 2013. – № 17. – С. F3.

Дата надходження до редакції – 04.06.2013 р.